

Christoph Seiler

CULTURA SMOCHINULUI

Peste 30 de soiuri delicioase pe
care le puteți cultiva chiar și în
clima de de la noi

M.A.S.T., 2023

Ce veți găsi în această carte

ISTORIE ȘI BOTANICĂ 5

- Pe urmele smochinului 6
- Ordin, familie, specie și varietate 10
- Smochinele în mitologie, religie și artă 13
- Ecologia florilor și viespea smochinului 16

PLANTAREA ȘI ÎNGRIJIREA 23

- Alegerea soiului 24
- Cultivarea în sol 26
- Cultivarea în ghiveci 30
- Udarea și fertilizarea 32
- Înmulțirea 34
- Altoirea 39
- Tăierea 41

CE LE DĂUNEAZĂ SMOCHINILOR NOȘTRI 45

- Boli, dăunători și traume fiziologice 46

CELE MAI BUNE SOIURI 57

RECOLTA SMOCHINELOR 101

- Când sunt smochinele coapte? 102
- Rețete 107

ANEXE 117

Cuvânt înainte

Prima ediție a acestei cărți a fost o premieră în spațiul de expresie germană. Poate pentru că nu părea necesar să publice o carte despre cultura smochinilor iubitori de căldură, în Europa centrală. Între timp, în Germania, Austria și Elveția există chiar și în lipsa condițiilor prielnice multe persoane care s-au dedicat unei culturi durabile ale „fructelor dulci”. Desigur, și încălzirea globală joacă un rol important. Dar și popularizarea cunoștințelor de specialitate cu privire la smochin a contribuit la această popularitate crescândă.

Încă perioada barocă, oamenii și-au dat silința să găsească soiuri de smochin potrivite pentru regiunile nordice

ale Europei. O mare parte a soiurilor prezentate în carte sunt datorate muncii de pionierat horticol din perioada respectivă. Alte varietăți, mai mult sau mai puțin cunoscute, din zona mediteraneeană și din SUA precum și câteva soiuri sălbatice din vestul Asiei și din India pot să crească foarte bine la noi. E o mare bucurie să vezi cum prosperă probabil cea mai veche plantă de cultură a umanității. Iar smochinele din grădina proprie sunt o adevărată delicată pentru care merită să încercați.

Christoph Selig

Istorie și botanică

Smochinii sunt plante fascinante. Dar veți afla asta abia când veți urmări istoria lor culturală și când vă veți ocupa mai îndeaproape cu clasificarea și biologia lor. Veți fi uimiți, ce minunăție a naturii se găsește în aceste plante!

Pe urma smochinului

În vremuri mai vechi, smochinele erau foarte importante în diferite regiuni ale lumii, dar și în zonele mai nordice ale Europei au fost făcute multe încercări de a cultiva soiuri mai robuste. Merită să aruncăm o privire asupra călătoriei lor de-a lungul epocilor și a regiunilor de cultură.

Cea mai veche plantă de cultură

Smochinul comestibil (*Ficus carica*) este foarte probabil cea mai veche plantă domesticită de om. Într-o casă veche de aproximativ 11400 de ani, nu departe de Ierihon au fost descoperite în urma săpăturilor mai multe smochine fosilizate. Pe baza acestor fructe, arheobotaniștii israelieni au descoperit că oamenii din epoca de piatră timpurie au înmulțit în mod deliberat rarii smochini partenocarpi prin butășire. Primii pomicultori ai lumii au început deci să cultive cvasi „întâmplător” soiuri de smochin în regiuni din afara zonei lor naturale de răspândire. Pentru că smochinii de sex feminin formează fructe datorită unor astfel de mutații chiar și în lipsa polenizatorului lor natural, viespea smochinului. Până în ziua de azi, în Europa centrală sunt cultivate doar soiurile care se autofecundează, în lipsa acestei viespi, deși există dezavantajul că semințele acestor plante nu germinează, astfel încât plantele nu pot fi înmulțite generativ.

Originea și istoria răspândirii

Smochinul (*Ficus Carica* L.) provine din Asia Mică, Persia și Pakistan până în India, unde poate fi întâlnit împreună cu rudele sale tropicale. Răspândirea sa prin intermediul oamenilor în zona Mării Mediterane a avut loc acum deja mai bine de două mii de ani, odată cu începutul unui comerț activ între Europa și Orient.

Nu poate fi determinat cu precizie de cât timp sunt cunoscute smochinele în Europa Centrală. Potrivit unor extrase din cărți de bucate din antichitate, smochinele făceau parte dintr-un plan de alimentație diversificat ai ocupanților romani, care au început încă din secolul al doilea î. Hr. să cucerească primele părți ale provinciei Germania. Pentru că romanii au adus la vremea respectivă vița de vie și multe soiuri de fructe în Europa centrală, este foarte probabil ca și primele încercări de a cultiva smochinul să dateze din aceeași perioadă. O tradiție

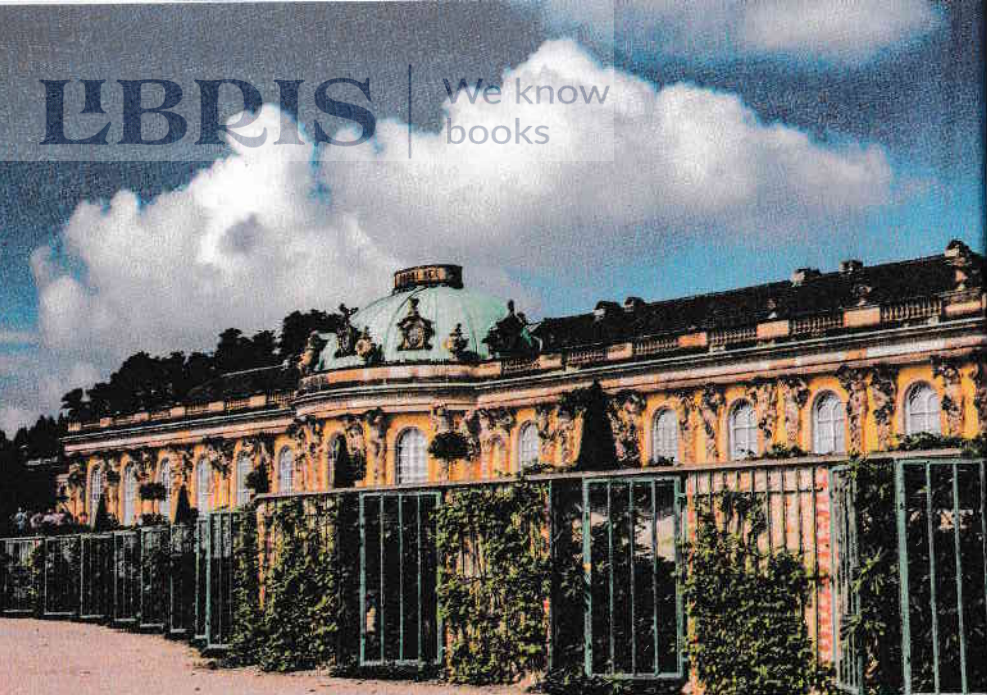
FRUCTE FĂRĂ FECUNDARE

Partenocarpia înseamnă că plantele formează fructe fără să fi avut loc în prealabil polenizarea și fecundarea. Trăsătura aceasta este deosebit de importantă pentru cultivarea smochinilor în Europa centrală ca pomi fructiferi, pentru că polenizatorul natural nu există aici și de aceea, copacii originari (nepartenocarpi) nu pot face fructe la noi.

Acolo unde smochinii sunt fecundați de viespile smochinului aceștia se înmulțesc generativ și astfel apar frecvent smochini „sălbatici”, ca aici, în regiunea Provence din Franța.

timpurie concretă a unei culturi durabile a smochinului la nord de Alpi datează din Evul Mediu clasic.

În secolele XVII și XVIII, în Europa, grădinile exotice, cu oranjerii, ale palatelor erau o componentă importantă a stilului de viață baroc, ceea ce a făcut ca și cultura diferitelor soiuri de smochin să prindă un adevărat avânt. În aceeași perioadă a început și testarea a numeroase soiuri de smochin cu privire la adecvarea lor la clima locală precum și o descriere mai amănunțită a acestora. În grădinile palatului Versailles, la ordinele lui Ludovic al XIV-lea, a fost efectuată multă muncă de pionierat în clasificarea smochinilor. Până la urmă, botanistul francez Jean Merler a dedicat smochinilor, în cartea sa apărută în 1667,

Pe dealul cu viță de vie al palatului Sanssouci din Potsdam amenajat artificial la ordinul lui Frederic al II-lea în 1744 sunt cultivate până în ziua de azi pe lângă vița de vie și smochini.

L'abrégé des bons fruits (Compendiul fructelor comestibile), șapte pagini, în care le laudă la început cu cuvintele: „ Smochinul este cel mai înțelept dintre toți pomii, el nu începe să crească decât când au trecut și ultimele înghețuri. Fructul său este unul dintre cele mai delicioase. ”

Frederic cel Mare a comandat în 1744 amenajarea pe panta sudică a palatului Sanssouci din Potsdam a unor terase cu viță de vie, în ale căror ziduri în trepte creșteau peste 150 de smochini în nișe vitrate. Cultura respectivă este, de altfel, îngrijită până în zilele noastre.

INDICII CU PRIVIRE LA CULTIVAREA SMOCHINULUI (SECOLELE XII-XVI)

- > În fizica lui Hildégard von Bingen este descrisă cultivarea smochinilor mai ales în scopuri medicinale în jurul anului 1150.
- > La începutul secolului al XIII-lea este menționat smochinul (*vingenboum*) ca parte a unei grădini a cetății cu arbori (probabil la Kirchzell) în epopeea lui Wolfram von Eschenbach, *Parzifal*.
- > În secolul al XVI-lea medicul și botanistul Hieronymus Bock a confirmat că în țările germane se găsesc smochine albe și negre în anumite zone călduroase.

În Ziarul regiunii Rhein-Westfallen putea oricine să citească în 1917 că pe versanții însoriți ai munților Haardt nu prosperă doar vița de vie și castanii comestibili, ci și smochinele reușesc să se coacă complet. Din punct de vedere al cliimei, această regiune poate fi numită „Italia germană”.

„EMIGRAREA” ÎN SUA

Cu primii emigranți europeni, smochinul a reușit să ajungă în Lumea Nouă încă de la jumătatea secolului al XVI-lea, apoi în Mexic, iar mai târziu în toate zonele mai calde ale Statelor Unite ale Americii de astăzi, unde cultivarea sa în scop comercial a început intensiv din secolul al XX-lea, mai ales în California.

Astăzi, la începutul secolului al XXI-lea, smochinii și fructele lor delicioase se bucură de o apreciere tot mai crescută în nordul și centrul Europei. Desigur, un rol important îl joacă și factori precum schimbările climatice, globalizarea, dar și o preocuparea pentru o alimentație sănătoasă.

Importanța economică la nivel mondial

Turcia conduce dintotdeauna, cu peste 30% din producția mondială de smochine, lista celor zece țări cele mai mari producătoare de smochine. Anual, în Turcia sunt recoltate circa 270.000-280.000 t de smochine proaspete, preponderent de la ferme de familie mici și mijlocii, fiecare cu plantații de la mai puțin de 100 până la, mai rar, peste 1000 de smochini de familie. Turcia este urmată de Egipt cu 170000 t. Producția de smochine în Iran, Maroc și Algeria oscilează pentru fiecare între 50000 și 100000 t. În SUA sunt recoltate anual aproximativ 40000 t, iar în Brazilia 30000 t. Țările din sud-vestul Europei ca Spania, Italia și Franța produc cu aproximație 15% din producția mondială de smochine.

Germania, Austria și Elveția nu au fost până acum menționate în nicio statistică, pentru că recolta mărunță din aceste țări are o prea mică importanță economică. În Renania-Palatinat, cel mai mare domeniu de cultură a smochinului din Germania, sunt recoltate totuși, în anii buni, din cei 80000 de pomi estimați, până la 50 t de smochine.

Ordin, familie, specie și varietate

Smochinele comestibile (*Ficus carica* L.) aparțin speciei *Ficus*, care constituie o mare parte a familiei Moraceae cu cele aproximativ 2000 de specii ale sale. Cele mai vechi descoperiri din specia *Ficus* provin din epoca cretacică și au o vechime de aproximativ 70 de milioane de ani.

Speciile din genul *Ficus* există sub forma de pomi, arbuști sau plante cățărătoare sau chiar târâtoare. Fac parte din ordinul Rosales, o grupă de plante angiosperme.

La latitudinea noastră, cele mai multe specii ale genului *Ficus* sunt cunoscute doar ca plante de interior, pentru că sunt aduse din zone cu climat subtropical până la tropical. Cel mai cunoscut exemplu este ficusul plângător (*Ficus benjamina*), ficusul de cauciuc (*Ficus elastica*) și sicomorul (*Ficus Sycomorus*). Alte plante de interior prezente pe piață sunt ficusul bonsai sau ficusul chinezesc (*Ficus microcarpa*), ficusul australian (*Ficus rubiginosa*) sau ficusul cu frunze de bambus (*Ficus longifolia*). Mai puțin potrivit ca plantă de interior dar totuși foarte cunoscut este arborele Bodhi (*Ficus*

religiosa). Arborele, care în patria sa indiană ajunge până la 30 m este foarte predispus să dezvolte paraziți și este cultivat în Europa Centrală mai ales în serele grădinilor botanice.

Doar smochinul (*Ficus carica*), *Ficus palmata*, și mai rar unele soiuri mai mici de smochini, ca smochinul japonez (*Ficus erecta* Thunb. Var. *Beecheyana*) sau smochinii târători ca *Ficus tikoua* pot fi cultivați în aer liber în regiunile temperate ale Europei Centrale. În timp ce smochinii din regiunile tropicale și subtropicale sunt plante veșnic verzi, la latitudinea noastră au o perioadă de repaus pe timpul iernii.

Ficus erecta Thunb. var. *Beecheyana*, smochinul japonez este o specie taivaneză de smochin rezistent la frig, în anumite condiții, foarte rar cultivat în Europa.

O nomenclatură haotică a smochinelor

În botanică există în prezent, pentru acordarea numelor plantelor, Codul Internațional de Nomenclatură Botanică (ICBN). Sistemul dezvoltat de Linné încă din 1757 de nomenclatură binară (numele speciei scris mare urmat de soi scris mic) nu mai este deloc actual după standardele științifice de azi, însă este totuși extraordinar de simplu.

ORIGINEA DENUMIRILOR ȘTIINȚIFICE

„*Ficus*” este termenul latin pentru smochin, determinantul genului „*carica*” înseamnă „din Caria”, făcând referire la o regiune antică din Asia Mică.

Papaya și smochina

Din păcate procedeul lui Linné a provocat mereu confuzii tocmai la smochin și papaya prin atribuirea dublă a unui nume care sună similar, deși în cazul arborelui papaya denumește genul, iar în cazul smochinului specia. Similaritatea frunzelor arborelui de papaya și a smochinului face așa-zisa legătură de rudenie în cele din urmă perfectă. Ambele plante provin însă din familii complet diferite și au origini în regiuni de floră complet separate, nefiind deci în niciun fel înrudite una cu cealaltă.

Soiuri descrise de două ori

Pentru că multe soiuri de smochin formează mai multe generații de fructe comestibile în fiecare perioadă de vegetație, iar fructele de la începutul verii pot fi considerabil diferite ca mărime, greutate, formă, culoare și gust de cele obținute toamna din același pom, descrierile duble ale acestor soiuri nu sunt rare. Ca și în cazul duzilor înrudiți, frunzele smochinilor pot fi, în plus, foarte variate de la un pom la altul. Unele au lobi foarte pronunțați, altele nu au deloc. Astfel, încercarea de a determina precis asemenea soiuri doar pe baza unei singure frunze sau unui singur fruct copt după metoda tradițională, deci în funcție de trăsături externe, eșuează adesea lamentabil. Iar un factor agravant este faptul că se întâmplă uneori ca într-un smochin să atârne izolat fructe coapte în afara perioadei obișnuite de coacere, care, vizual și gustativ, nu au nimic de-a face cu soiul clar definit.

O problemă și mai mare a soiului *Ficus carica* este în parte atribuirea foarte arbitrară a numelor noilor forme cultivate. Deși este de înțeles că ceea ce este, probabil, cea mai veche plantă cultivată de omenire se prezintă într-o diversitate de soiuri care cu greu poate fi găsită la orice altă plantă de cultură, faptul că această diversitate ar include acum peste 2000 de soiuri diferite este foarte puțin probabil. În prezent, există de fapt

„doar” aproximativ 700 de soiuri de smochin. Cum a putut apărea o listă de trei ori mai mare decât aceasta este, totuși, explicabil la o examinare mai atentă. Cea mai mare proporție de sinonime pentru unul și același soi este probabil reprezentată de denumirile regionale în cele mai diverse limbi. De exemplu, soiul italian „Brogiotto Nero”, care a fost descris încă de la mijlocul secolului al XVII-lea, este cunoscut în Franța și sub numele de „Violette de Solliès”, „Parisienne” sau „Bourjassotte Noire”, în timp ce în Spania este numit „Negro Largo”. Așa se face că peste o duzină de nume diferite, foarte adesea nume de orașe, se referă la același soi.

ADN-ul aduce ordine

În ultimii ani, mai multe studii științifice au analizat relațiile de rudenie dintre sute de soiuri de smochin sau de plante din specia *Ficus* din arii de răspândire din întreaga lume. A fost folosită analiza genetică moleculară a ADN-ului și astfel nu doar că au fost comparate între ele secvențe de ADN foarte similare dar s-a ajuns și la descoperirea că așa zise soiuri diferite erau de fapt unul și același. Desigur nu se pune problema de această metodă de determinare a soiurilor de smochin pentru grădinarii amatori. În cele mai multe cazuri, examinările costisitoare ale ADN-ului, fără o bază științifică, sunt efectuate doar atunci când trebuie identificat cu precizie un soi nou, iar protecția soiului care rezultă are un scop comercial.

Cine caută anumite soiuri de smochin pentru a le cultiva în propria grădină ar trebui să le cumpere, de preferat, de la un grădinar de încredere. Există, de obicei, mult mai multe informații despre originea reală a plantelor decât în cazul „smochinului din magazinul de bricolaj”, care are adesea un nume fantezist și nu este neapărat mai rău, dar nu acolo veți reuși să achiziționați un anumit soi. Cazul ideal este, bineînțeles, atunci când se pot vedea la fața locului arborii mamă ai anumitor soiuri de smochine sau când se oferă alte referințe cu privire la ei.

„Brown Turkey” este un soi foarte apreciat la nivel mondial. De aceea, probabil că nu există un soi cu mai multe denumiri.

Smochinele în mitologie, religie și artă

Se presupune că smochinii sunt cele mai vechi plante de cultură și prin urmare, au însoțit umanitatea devenită sedentară acum 10000 de ani, astfel încât nu e de mirare că sunt menționate în cadrul multor religii și mituri străvechi.

Antichitatea, biblia și budismul

Încă din vremea antichității romane se spune că de coșul de răchită în care cei doi bebeluși, Romulus și Remus, au fost abandonati în Tibru s-a agățat un smochin înainte ca lupoaica ce se spune că i-a crescut să îi salveze. Dacă ar fi să-i dăm crezare scriitorului grec Plutarh, atenienilor le plăceau atât de mult delicioasele fructe încât în urmă cu vreo 2000 de ani exportul lor era interzis.

Prima plantă menționată în Vechiul Testament este de asemenea smochinul, și în cele peste 30 de pasaje joacă un rol foarte mare pentru Adam și Eva alături de pomul cunoașterii. Fructul oprit ar fi trebuit să fie o smochină, nu un măr. Probabil că o eroare de traducere din ebraică în latină a provocat această confuzie timpurie, mai ales că „cuplul inițial”, conștient pentru prima dată de goliciunea lor completă, și-a acoperit goliciunea cu frunze de smochin.

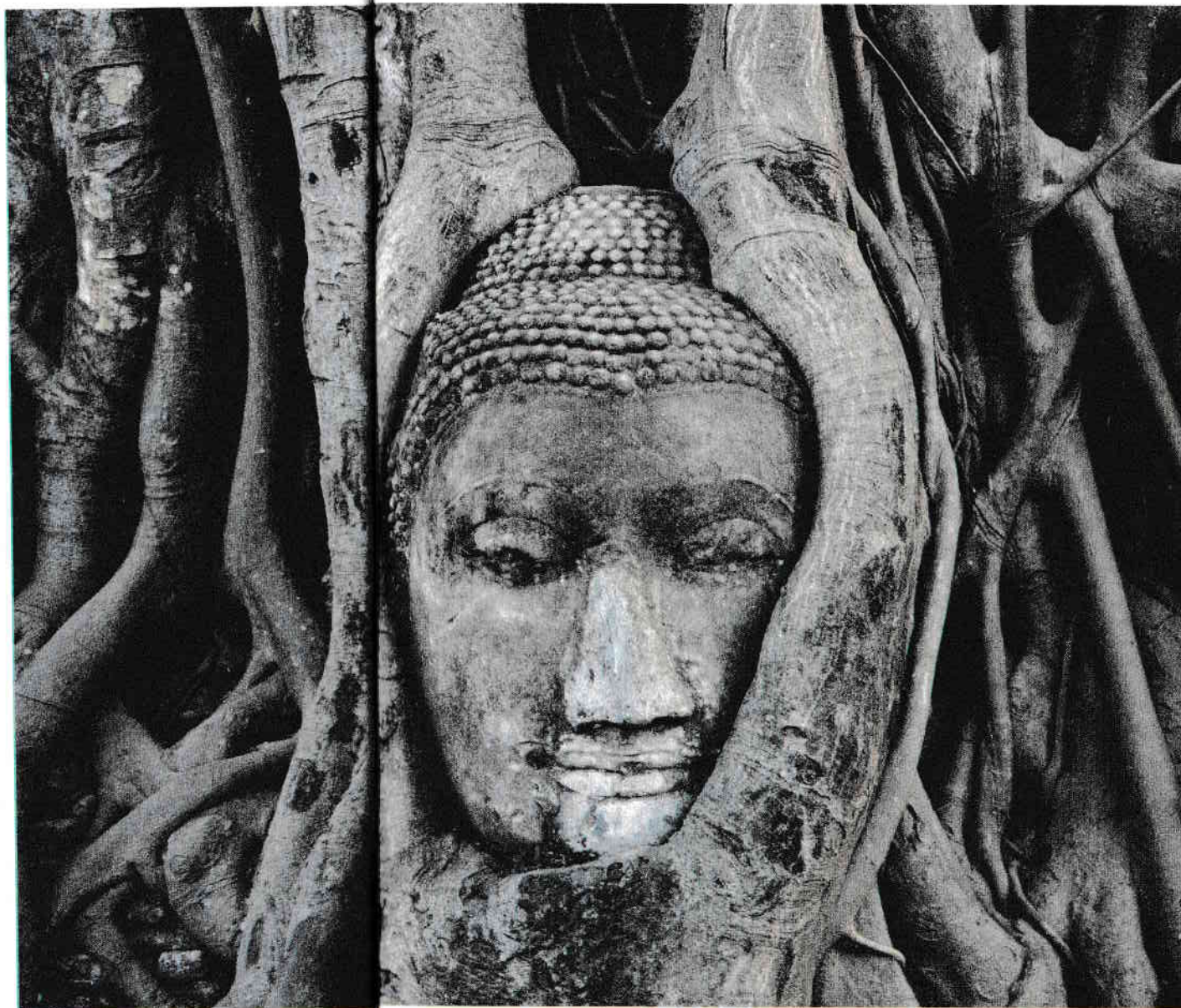
Și în budism copacul Bodhi, cum este numit smochinul, răspândit peste tot în sudul Asiei (*Ficus religiosa*), este desemnat pom al cunoașterii. Se spune că Buddha ar fi atins iluminarea completă sub un astfel de copac.

Smochinele în artă

Din Antichitate până acum, smochina a reprezentat un simbol al senzualității și mai ales a fost asociat cu feminitatea. Ecologia specifică a florii pseudofructului cu inflorescențele interne i-a invitat pe artiști și poeți la comparații, mai degrabă cu sexul feminin, mai rar cu sexul masculin. Pentru că smochina era văzută și ca simbol al conviețuirii, a fost immortalizată în mod constant în naturile moarte baroce ale pictorilor europeni din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, împreună cu alte fructe și flori. Asemenea picturi erau daruri de nuntă populare și pot fi admirate și astăzi în multe muzee și colecții private.

SIMBOLISTICĂ SPECIALĂ

Smochina (die Feige) a fost din vremuri imemorabile un simbol al senzualității și al sexualității. Însă în spațiul lingvistic european, smochina a suferit din cauza tabuizării sexualității o puternică devalorizare. Lașul (der Feigling) este un om fricos, care evită pericolul. Sexualitatea dezlănțuită a fost denumită „slăbiciunea cărnii” (Feigheit des Fleisches). Cine a fost în Italia și a fost salutat cu expresia „Mano fico” și cu o mână făcută pumn cu degetul mare între arătător și mijlociu, poate fi sigur că e un gest obscen. În Austria prostituatele sunt numite femei „care se înhăitează cu lașii” (mit Feign’ hausieren). În Viena, omologul masculin care își schimbă constant cunoștințele feminine este un „negustor de smochine.” (Feigentandler)

Capul de piatră al unei statuete reprezentându-l pe Buddha în Ayutthaya, Thailanda este înconjurată de un smochin sacru (*Ficus religiosa*).

Ecologia florilor și viespea smochinului

Carl von Wülcknitz a scris în 1623 în cartea „Fruchtbringenden Gesellschaft” (Societatea fertilă) despre smochini („Un smochin ne oferă fructe coapte fără să înflorească.”) Într-adevăr, pare că smochinul nu are inflorescențe.

Unde sunt florile?

Cine are un smochin sau cine dă peste vreunul, poate să confirme că nu l-a văzut niciodată înflorit. În orice caz nu în sensul tradițional, așa cum știm că fac la latitudinea noastră merii sau cireșii. În realitate, smochinii (*Ficus carica*) au chiar trei generații de flori pe an.

În mod uimitor, inflorescența din interior este ascunsă chiar de fructul însuși. Aceste pseudo-fructe în formă de pere sunt numite siconă. Singura posibilitate pentru polenizatori să ajungă la florile din interior este printr-o deschizătură minusculă din partea de jos a smochinei, ostiola. Deschizătura e vizibil mult prea mică pentru albine și bondari. Din cauza lipsei de petale, smochinul nu le încurajează oricum să colecteze polen. Există o singură insectă care s-a specializat în polenizarea smochinului fructifer cu milioane de ani în urmă: Viespea smochinului (*Blastophaga psenes*), care abia dacă are o dimensiune mai mare de 2 mm.

TREI TIPURI DE INFLORESCENȚE LA SMOCHINI

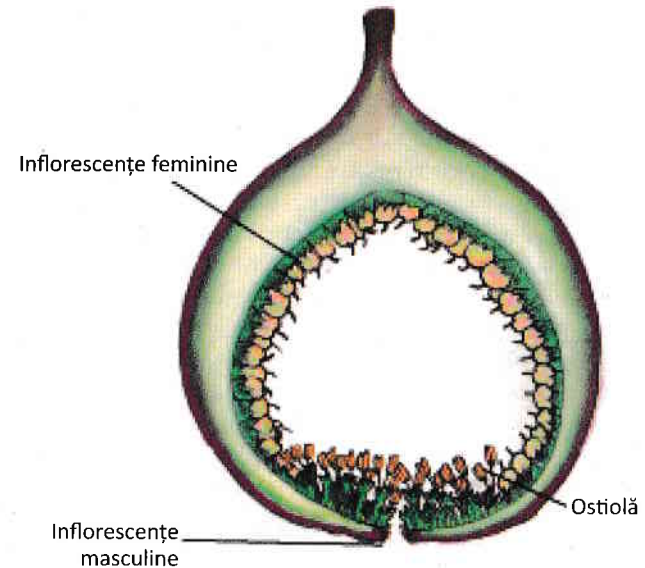
Inflorescențe masculine

Cu stamină scurtă, fertil (roditor)

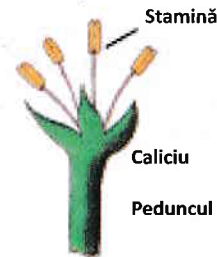
Inflorescențe feminine

1. Cu pistilul scurt, sterile (neroditoare), sunt numite și staminodii

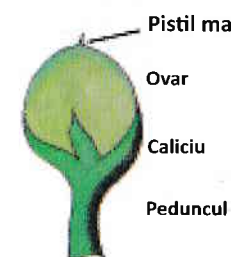
2. Cu pistilul lung, fertil (roditor)

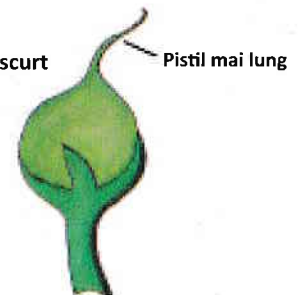
Inflorescențe masculine

Inflorescențe feminine (smochina sălbatică)

Inflorescențe feminine (smochina comestibilă)

Inflorescența internă a unei smochine (siconă).

Un ciclu complicat

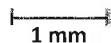
Femela viespii este atrasă de parfumul unei inflorescențe masculine, *Profichi*, pe care îl posedă florile masculine și florile feminine cu pistil scurt. (1) Insecta se strecoară prin ostiola îngustă a pseudo-fructului în interiorul smochinei și depune mai multe sute de ouă în ovulele florilor cu pistil scurt. Apoi moare. Prin depunerea ouălor ovarele se transformă în nuci galice. Acum larvele se dezvoltă la interiorul nucii, devin pupe și după câteva săptămâni eclozează mai întâi masculii. (2) Masculii nu au aripi și au mandibule puternice. Apoi găuresc pereții nucilor în care se află viespile femele și se împerechează cu ele. După aceea masculii mor. După eclozare, femelele caută ostiola, singura deschizătură minusculă spre exterior. În drum spre ieșire, ating staminele ajunse la maturitate ale florilor masculine. Acum, încărcate cu polen, zboară, atrase din nou de parfum către inflorescențele feminine, *Fichi*, care au doar flori cu pistil lung (fertile) și le polenizează. (3) Din cauza pistilurilor lungi, viespile nu pot să depună ouă aici. Astfel, din florile polenizate se pot dezvolta nestingerite semințe capabile să gerneze. Femela trebuie totuși, ca să își depună ouăle, să abordeze o a treia generație de infructescențe de smochine, așa numita *Mamme*, care conțin

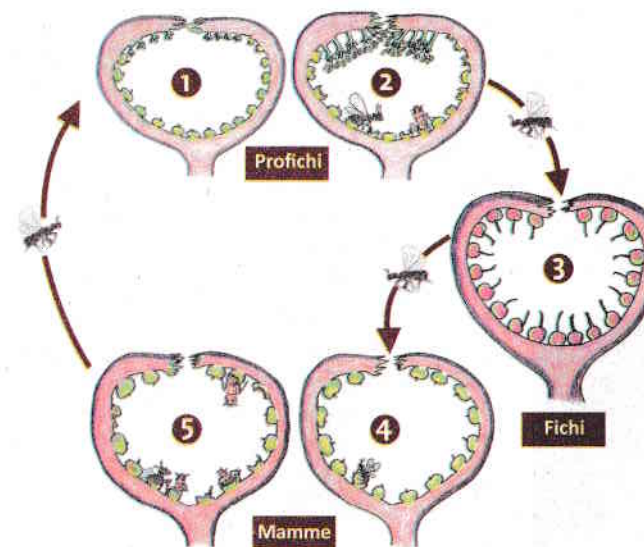
Femelă

Masculul eclozează din
floarea feminină a unei
smochine sălbatice

Mascul

Viespea smochinului *Blastophaga psenes* nu joacă niciun rol în cultura smochinului în Europa centrală.

Legătura simbiotică
între smochin și viespea
smochinului.

floarea feminină sterilă, cu pistil scurt (flori care vor forma nucile galice). Primăvara ies din ele din nou viespi de ambele sexe. (5) După fertilizarea de către masculi în pseudo-fruit, femelele roiesc spre ovarele noilor flori masculine (*Profichi*), pentru a-și depune din nou ouăle. Ciclul o ia de la capăt.

Fructe fără polenizator

Legătura simbiotică deosebit de complexă dintre smochin și viespea smochinului este valabilă pentru smochinii sălbatici (*Ficus carica*) și funcționează în afara zonelor naturale de răspândire doar acolo unde iernile sunt predominant lipsite de îngheț, astfel încât a treia generație de smochine (*Mamme*) și viespile smochinului să poată supraviețui. Pe deasupra, viespile specializate trebuie să fi fost mai întâi aduse acolo. Este cazul zonelor mai calde din SUA cum ar fi California. În Europa centrală, nu sunt îndeplinite aceste condiții. Cea mai nordică localizare atestată a viespii smochinului a fost până acum la Lyon, în Franța. Asemenea descoperiri sunt însă mai degrabă excepții. De fapt, viespile smochinului nu rezistă în Europa decât de-a lungul Mării Mediterane.